Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Asiantuntijalausunto

Arto Rajala
Hallitusneuvos

17.9.2021

VN/14715/2021
21-2102

Eduskunnan talousvaliokunta

HE 116/2021 vp laeiksi sähkömarkkinalain muuttamisesta ja eräistä sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttöönottoon liittyvistä määräaikaisista toimenpiteistä

Työ- ja elinkeinoministeriö esittää kunnioittavasti asiantuntijalausuntonaan seuraavaa:

Tausta

Sähkön vähittäismarkkinoilla toimii Suomessa 77 jakeluverkonhaltijaa ja vajaa sata vähittäismyyjää. Vuoden aikana tapahtuu noin miljoona asiakkaiden muuttoa, jopa 400 000 myyjänvaihtoa ja mittaustietoja vaihdetaan 3,6 miljoonasta käyttöpaikasta päivittäin. Osapuolten välisiä tiedonvaihtosanomia lähetetään vuodessa yhteensä useita satoja miljoonia. Tiedonvaihto perustuu määrämuotoisiin sähköisiin sanomiin ja menettelytapoihin, joita osapuolien on velvollisuus noudattaa. Vuonna 1998 käyttöönotettu menettely on vanhentumassa eikä mahdollista riittävästi uusien palveluiden kehittämistä vähittäismarkkinoiden asiakkaiden käyttöön.

Työ- ja elinkeinoministeriö käynnisti uuden tiedonvaihtoratkaisun valmistelun vuonna 2014. Järjestelmävastaava kantaverkonhaltija Fingrid Oyj ehdotti ratkaisuksi keskitettyä tiedonvaihtoratkaisua eli datahubia. Keskitetty ja standardoitu rajapinta sähkönkulutustietoon edistää esimerkiksi älyverkkojen ja -mittareiden täysimääräistä hyödyntämistä ja uusia liiketoimintamahdollisuuksia kuten energiatehokkuuspalveluita, sähköautojen latausoperaattoreiden toimintaa ja kysyntäjouston tarjoamista markkinoille, helpottaa hajautetun sähköntuotannon käsittelyä sekä lisää kilpailua vähittäismarkkinoilla.

Datahubia koskevat muutokset sisällytettiin sähkömarkkinalakiin vuonna 2019. Datahubin kehittäminen ja hallinnointi säädettiin Fingridin tehtäväksi. Datahubin ja vähittäismarkkinoiden keskeisten markkinaprosessien keskitettyyn tiedonvaihtoon siirtymisen ajankohdaksi säädettiin 21.2.2022. Muutos toteutetaan siten, että kaikki vähittäismarkkinoiden toimijat ja jakeluverkot siirtyvät uuteen toimintamalliin samanaikaisesti. Vähittäismyyjät ja jakeluverkonhaltijat velvoitettiin valmistautumaan datahubin käyttöönottoon tietokonversiosuunnitelman ja käyttöönottosuunnitelman mukaisesti. Datahubin käyttöönotto on massiivinen tietojärjestelmien kehitys- ja yhteensovittamishanke.

Fingrid teki 29.1.2021 TEM:lle lainsäädäntöaloitteen sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon käyttöönottojaksosta. Käyttöönottojakson aikana rajoitettaisiin mahdollisuutta rekisteröityä sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palveluiden käyttäjäksi. Käyttöönottojakso on aloitteen mukaan välttämätön datahubin onnistuneen käyttöönottoon turvaamiseksi, ja siitä säädettäisiin erillisellä määräaikaisella lailla. Rekisteröintien jäädytysjaksosta saatiin hyviä kokemuksia Norjan ottaessa käyttöön oman datahubinsa.

Keskeiset ehdotukset

Sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttöönottoa varten säädettäisiin viiden kuukauden pituinen käyttöönottojakso (määräaikainen KäyttöönottoL 1 §).

Vähittäismyyjillä ja jakeluverkonhaltijoilla on jo nykyisin velvollisuus käyttää keskitetyn tiedonvaihdon palveluja. Nyt sähkömarkkinalakiin lisättäisiin säännökset vähittäismyyjien ja jakeluverkonhaltijoiden sekä jakeluverkon rajapistemittauksista vastaavien muiden toiminnanharjoittajien velvollisuudesta rekisteröityä sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttäjäksi (SML 75 a §). Rekisteröitymisen avulla varmistettaisiin, että palvelujen käyttäjien tietojärjestelmät täyttäisivät datahubin käytön edellyttämät yhteensopivuusvaatimukset. Nykyisten toiminnanharjoittajien tulisi rekisteröityä palvelujen käyttäjiksi ennen käyttöönottojakson alkamista.

Datahubin palvelujen käyttöönoton sujuvuuden turvaamiseksi käyttäjien rekisteröitymiset jäädytettäisiin pääsääntöisesti käyttöönottojakson ajaksi (KäyttöönottoL 2 §). Rekisteröintejä olisi kuitenkin mahdollisuus tehdä, jos tämä ei vaarantaisi palvelujen aikataulun mukaista käyttöönottoa.

Vähittäismyyjä, joka ei saavuttaisi rekisteröintivalmiutta käyttöönottojakson alkuun mennessä joutuisi keskeyttämään toimintansa ainakin käyttöönottojakson päättymiseen saakka. Vähittäismyyjään kohdistettaisiin velvoitteita, joilla varmistettaisiin, ettei tämän asiakkaiden sähköntoimitus keskeytyisi. Vähittäismyyjän tulisi myydä sopimuskantansa rekisteröidylle vähittäismyyjälle tai irtisanoa asiakkaidensa sähkönmyyntisopimukset. Muussa tapauksessa sopimukset purkautuisivat (KäyttöönottoL 3 §). Rekisteröityneet vähittäismyyjät voisivat yhdistää vähittäismyyntiliiketoimintansa säänneltyjen menettelytapojen mukaisesti myös käyttöönottojakson aikana (KäyttöönottoL 4 §). Tarvittaessa jakeluverkonhaltija jatkaisi sähköntoimitusta asiakkaalle, kunnes tällä olisi sähkönmyyntisopimus uuden vähittäismyyjän kanssa (KäyttöönottoL 3 ja 4 §).

Jos jakeluverkonhaltija ei saavuttaisi rekisteröintivalmiutta ennen käyttöottojakson alkamista, vähittäismyyjien toimitukset jakeluverkkoon pyrittäisiin turvaamaan ensisijaisesti Energiaviraston määräämin jakeluverkonhaltijan väliaikaisin toimenpitein siihen saakka, kunnes jakeluverkonhaltija pystyy täyttämään rekisteröinnille asetetut vaatimukset. Energiavirasto voisi lisäksi määrätä jakeluverkonhaltijalle kuuluvia tehtäviä yhden tai useamman muun jakeluverkonhaltijan hoidettavaksi. Viimeisenä vaihtoehtona Energiavirasto voisi peruuttaa jakeluverkonhaltijan sähköverkkoluvan. Tällöin Energiaviraston olisi tarvittaessa päätettävä niistä toimenpiteistä, joihin on ryhdyttävä kyseisen verkkotoiminnan ylläpitämiseksi. Jollei sähköverkon siirtämisestä toiselle verkonhaltijalle sovita, Energiavirasto voisi päättää verkkoluvan siirtämisestä ja verkon lunastamisesta täyttä korvausta vastaan (KäyttöönottoL 6 §).

Esityksen toimenpiteet ovat sähköalan yrityksille tiukkoja. Vastaavat toimenpiteet sisältyvät kuitenkin jo nykyiseen lainsäädäntöön. Esityksellä selvennettäisiin, miten valvontatoimenpiteitä käytännössä toteutettaisiin, jos yritys ei saavuta datahubyhteensopivuutta määräajassa. Toimenpiteet on myös viestitty toimialalle vuonna 2019, kun datahubin käyttöönottopäivästä säädettiin.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan ensi tilassa. Käyttöönottojakso alkaisi 1.11.2021 ja päättyisi 31.3.2022. Merkittävien käyttöönotto-ongelmien tilanteissa datahubin käyttöönottoajankohtaa ja -jaksoa voitaisiin siirtää valtioneuvoston asetuksella enintään vuodella eteenpäin.

Pääasialliset vaikutukset

Sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttöönottoon liittyvät tietojärjestelmien yhteensopivuusvaatimukset ja rekisteröitymisvelvollisuus sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttäjäksi perustuvat voimassa olevaan lainsäädäntöön ja sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen tietokonversio- ja käyttöönottosuunnitelmaan. Rekisteröitymistä koskevaa sääntelyä täsmennettäisiin, mutta se ei aiheuta varsinaisia muutoksia sähköalan yritysten toimintaan, jos kukin sähköalan yritys kykenee täyttämään voimassaolevan lainsäädännön ja sen nojalla laaditun käyttöönottosuunnitelman vaatimukset. Tavoite on asettaa menettelytavat sen varalle, että joku tai jotkut vähittäismyyjistä tai jakeluverkonhaltijoista eivät pysty saavuttamaan tietojärjestelmien yhteensopivuusvaatimuksia määräajassa. Näin pyritään välttämään koko uudistuksen lykkääntyminen ja siitä aiheutuvat lisäkulut sähköalan yrityksille ja näiden asiakkaille.

Käyttöönottojaksoa koskevalla lainsäädännöllä pyritään varmistamaan, että laaja vähittäismarkkinoiden tiedonvaihdon muutoshanke toteutuisi vähittäismyyjien ja jakeluverkonhaltijoiden asiakkaiden näkökulmasta mahdollisimman sujuvasti.

Lainsäädännöllä varmistettaisiin, että loppukäyttäjien sähkönsaanti ei keskeytyisi, mikäli heidän vähittäismyyjänsä ei kykenisi täyttämään sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen yhteenso-

pivuusvaatimuksia käyttöönottosuunnitelman mukaisessa aikataulussa. Vastaavasti pyritään varmistamaan, että vähittäismarkkinat ja jakeluverkkopalvelut toimisivat myös sellaisessa jakeluverkossa, jonka verkonhaltija ei kykenisi täyttämään yhteensopivuusvaatimuksia määräajassa.

Lisätiedot: TEM/EOS Arto Rajala p. 029 506 4828